

Hoe mensen met een verstandelijke beperking medicijnpictogrammen interpreteren

Loïs van de Water, Marcia Vervloet, Farzaneh Fotovat Niya, Micayah Saffar, Ellen Zonneveld, Liset van Dijk

Mensen met een verstandelijke beperking hebben vaak moeite met het begrijpen van dagelijkse informatie, zo ook wanneer het aankomt op informatie over het gebruiken van medicijnen. Bijvoorbeeld over wanneer en hoe zij het medicijn moeten innemen en hoe het zit met mogelijke bijwerkingen. Kunnen pictogrammen hen helpen de ingewikkelde informatie over medicijngebruik en bijwerkingen beter te begrijpen? Dat onderzochten we door leden van het Nivel Panel Samen Leven te interviewen.

Aanleiding

Mensen met een lichte of matige verstandelijke beperking hebben vaak moeite met communiceren, plannen en besluiten nemen. Zorg en gezondheidsgerelateerde handelingen kunnen daarom moeilijk zijn om goed uit te voeren. Een belangrijk voorbeeld hiervan is het op de juiste manier gebruiken van medicijnen. Niet alleen de handelingen zelf zijn voor mensen met een verstandelijke beperking lastig, ook het begrijpen van informatie kan dat zijn. Bijvoorbeeld informatie over wanneer en hoe zij hun medicijnen moeten innemen en hoe het zit met mogelijke bijwerkingen. Bovendien hebben mensen met een verstandelijke beperking vaker een minder goede gezondheid en gebruiken ze meer medicatie dan gemiddeld (Nurminen et al. 2023). Dit alles maakt hen een kwetsbare groep wat betreft informatievoorziening over medicijnen, die niet over het hoofd gezien mag worden. Het is daarom belangrijk informatie aan te bieden die voor hen wel begrijpelijk is.

Verschillende studies laten zien dat afbeeldingen of pictogrammen kunnen helpen bij het begrijpen en onthouden van informatie over medicijnen (Beusekom, 2017, Houts et al. 2001, Mansoor et al. 2003, Dowse et al. 2005, Morrow et al. 1998). Pictogrammen zijn simpele afbeeldingen ofwel symbolen die een specifieke boodschap dienen over te brengen (Dowse et al. 1998). Om het begrip van informatie rondom medicijngebruik in Nederland te verbeteren heeft het samenwerkingsverband 'Samen naar Duidelijke Pictogrammen', waarbinnen het Nivel één van de deelnemende partijen is, een set met universele medicijnpictogrammen ontwikkeld (CBG, 2025). De universele set bestaat uit meer dan 50 pictogrammen met begeleidende teksten en is beschikbaar voor iedereen die medicijninformatie ontwikkelt. De set is tijdens de ontwikkelfase getest door mensen die moeite hebben met lezen en schrijven (ook wel: 'laaggeletterden') en aan de hand daarvan aangepast (Pharos, 2025).

Onder mensen met een verstandelijke beperking zijn deze pictogrammen nog niet getest, dit is echter een kwetsbare doelgroep betreft medicijninformatie. Voor mensen met een verstandelijke beperking is het belangrijk dat deze informatie goed te begrijpen is, daarom kijken we in dit onderzoek naar of pictogrammen hierbij zouden kunnen helpen. In dit onderzoek legden we een selectie van vier pictogrammen uit de universele set voor aan mensen met een verstandelijke beperking uit het Nivel Panel Samen Leven. Om het begrip van de pictogrammen goed te kunnen testen, presenteerden we hen de pictogrammen zonder de begeleidende tekst en vroegen wat ze dachten dat de pictogrammen betekenden. Daarnaast stelden we enkele vragen over hun eigen medicijngebruik en de informatie die zij hierover ontvangen.

Medicijngebruik en informatie

Ongeveer driekwart van de panelleden met een verstandelijke beperking gebruikt medicijnen. De meesten hiervan (78,3%, n=195) geven aan doorgaans niet zelf (of eventueel onder begeleiding) hun medicijnen op te halen bij de apotheek, maar dat iemand anders dit doet.

Van de panelleden die medicijnen gebruiken, geeft 63,6% (n=195) aan informatie te ontvangen over hun medicijnen. Ongeveer de helft hiervan (53,2%, n= 124) geeft aan dat zij deze informatie ontvangen via hun begeleider of ouders. Er zijn ook panelleden die de informatie direct ontvangen van de arts (39,5%) of apotheker (22,6%). Ongeveer een derde geeft daarnaast aan informatie over medicijnen uit de bijsluiter te halen.

Aan de panelleden die informatie over medicijnen ontvingen, vroegen wij ook of zij deze informatie goed begrepen. De meesten van hen (83,9%, n=124) geven aan de informatie over medicijnen doorgaans wel te begrijpen, 11,9% geeft aan deze informatie soms te begrijpen en 4,2% begrijpt deze (bijna) nooit.

Pictogrammen

We hebben alle panelleden (n=258) vier verschillende pictogrammen voorgelegd uit de universele set medicijnpictogrammen. Twee daarvan werden tijdens de ontwikkelrondes met laaggeletterde mensen beschouwd als 'makkelijker te begrijpen' en twee daarvan als 'moeilijker te begrijpen' (Pharos, 2025). Van de panelleden met een verstandelijke beperking heeft iets meer dan de helft de betekenis van de makkelijkere pictogrammen juist geïnterpreteerd (59,8% en 54,5%, zie Tabel 1). Panelleden met een verstandelijke beperking vonden de 'moeilijkere' pictogrammen, net als laaggeletterde mensen, gemiddeld moeilijker te begrijpen. Bij deze pictogrammen had respectievelijk 27,4% en 20,5% van de panelleden de interpretatie juist, zie Tabel 1.

Tabel 1 De voorgelegde pictogrammen met hun betekenis en het percentage panelleden dat de betekenis correct heeft geïnterpreteerd. De pictogrammen in de tabel staan in de volgorde waarin ze aan de panelleden zijn voorgelegd.

	Pictogram	Betekenis	Aantal panelleden juist geïnterpreteerd
1	Moeilijker 	Kom niet in fel zonlicht en ga niet onder de zonnebank als u dit medicijn gebruikt.	27,4%
2	Moeilijker 	Maak de capsule niet open.	20,5%
3	Makkelijker 	Innemen met water.	59,8%
4	Makkelijker 	Dit medicijn neemt u in via de mond.	54,5%

Weinig panelleden (7,3%) interpreteerden alle vier de pictogrammen juist. Bijna de helft (48,8%) van de panelleden had in totaal twee of meer van de pictogrammen goed geïnterpreteerd (zie ook Tabel 2). Een vijfde (19,9%) van de panelleden interpreteerde geen van de vier pictogrammen juist. Panelleden die zelf medicijnen gebruiken interpreteerden significant meer pictogrammen juist ten opzichte van panelleden die geen medicijnen gebruiken ($p=.04$, zie Methode van onderzoek). Dit zou kunnen komen doordat zij meer bekend zijn met de instructies die bij medicijnen kunnen horen dan panelleden die geen medicijnen gebruiken.

Tabel 2 Percentage panelleden per totaalscore (aantal correct)

Totaalscore (aantal correct)	Percentage panelleden
0	19.9%
1	31.3%
2	25.2%
3	16.3%
4	7.3%

Bij de makkelijkere pictogrammen interpreteerden panelleden bijna altijd het onderwerp van het pictogram goed, maar legden zij niet altijd de juiste relatie met het medicijngebruik. Zo begrepen de meeste panelleden bij pictogram 4 ('Dit medicijn neemt u in via de mond.', zie Tabel 1) goed dat het pijltje op de afbeelding wijst naar de mond. En bij pictogram 3 ('Innemen met water', zie Tabel 1) noemde het overgrote deel van de panelleden de woorden 'water' of 'drinken' in hun antwoord. Sommigen dachten echter dat het bij pictogram 3 bijvoorbeeld ging om een medicijn dat opgelost moest worden in water of zagen het pictogram als een instructie om genoeg water te drinken in het algemeen en legden daarmee niet de juiste relatie met het medicijngebruik. Van de panelleden die het onderwerp en de verbinding met medicijngebruik allebei juist hadden geïnterpreteerd, waren er ook enkele die in hun antwoord aangaven dat de instructie op hen niet of anders van toepassing was. Zoals het volgende panellid (met slikproblemen) zei over pictogram 3:

"(innemen) Met water, maar dat kan ik niet. Dat moet met melk, appelmoes of vla."

Panellid met een verstandelijke beperking over pictogram 3 (zie Tabel 1)

Ook bij de moeilijkerere pictogrammen werd het onderwerp van het pictogram (respectievelijk 'zonlicht' en 'pil', zie pictogram 1 en 2 in Tabel 1) meestal goed geïnterpreteerd, maar minder vaak dan bij de makkelijkere pictogrammen. Daarnaast legden panelleden bij de moeilijkerere pictogrammen vaker de verkeerde relatie tussen het onderwerp en het medicijngebruik. Bij pictogram 1 (zie Tabel 1) dachten sommige panelleden bijvoorbeeld dat het medicijn zelf niet in de zon mocht liggen. En sommigen relateerden bijvoorbeeld de zon aan het moment van de dag en dachten dat het medicijn in de morgen ingenomen moest worden. De moeilijkerere pictogrammen (pictogram 1 en 2, zie Tabel 1) bevatten ofwel een ontkennend ofwel waarschuwend element, aangegeven met, respectievelijk, het kruis en het uitroepteken. Opvallend is dat de meeste panelleden dit waarschuwend en ontkennende element van de boodschap juist hadden geïnterpreteerd. Echter, ook hier legden panelleden soms de verkeerde relatie tot het medicijngebruik, zoals bijvoorbeeld blijkt uit de volgende interpretatie van pictogram 2:

"Pas op dat je niet de verkeerde medicatie slikt."

Panellid met een verstandelijke beperking over pictogram 2 ('Maak de capsule niet open', zie Tabel 1)

Beschouwing

Om medicijnen goed te gebruiken is het belangrijk dat iemand de bijbehorende informatie over het moment van inname, de dosering en de mogelijke bijwerkingen goed begrijpt. Mensen met een verstandelijke beperking hebben vaak meer moeite met het begrijpen van informatie over medicijnen. We onderzochten in hoeverre een selectie van pictogrammen met medicijninformatie voor mensen met een verstandelijke beperking begrijpelijk zijn. De resultaten laten zien dat enkel pictogrammen een verbale boodschap (geschreven of gesproken) niet kunnen vervangen. Wanneer alleen pictogrammen werden voorgelegd, zonder geschreven of gesproken toelichting, kon een groot deel van de panelleden met een verstandelijke beperking niet alle pictogrammen juist interpreteren. Ook mensen die moeite hebben met lezen en schrijven konden niet altijd alle pictogrammen goed interpreteren (Pharos, 2025). Het is daarom te allen tijde aanbevolen om de universele set pictogrammen alleen in combinatie met geschreven of gesproken uitleg te gebruiken. Dit bevestigt de aanbeveling vanuit het samenwerkingsverband dat de pictogrammen ontwikkelde: de pictogrammen moeten altijd begeleid worden door toelichtende tekst, geschreven (bijvoorbeeld in de bijsluiter of handout) en/of mondeling (bijvoorbeeld door de arts of het apotheketeam). De pictogrammen ondersteunen de tekst en kunnen werken als geheugensteuntje voor de medicijngebruiker (Pharos, 2025). Pictogrammen kunnen daarnaast helpen om de motivatiedrempel voor het lezen van de tekst te verlagen, helpen om relevante informatie makkelijker te kunnen vinden en het makkelijker maken om hulp te vragen aan anderen over specifieke medicijninformatie (Beusekom, 2017).

Om het ondersteunende effect van de pictogrammen voor mensen met een verstandelijke beperking te bereiken, is het wel belangrijk dat de inhoud van de pictogrammen goed aansluit bij hun leefwereld of dat deze link duidelijk gemaakt wordt. Zo is een pictogram dat uitbeeldt dat het medicijn ingenomen moet worden met water minder duidelijk voor iemand die zijn medicijnen doorgaans inneemt met vla of appelmoes, bijvoorbeeld vanwege slikproblemen. Bij het gebruik van de pictogrammen is het belangrijk om stil te staan bij deze verschillen in gebruik en er indien nodig toelichting op te geven.

Dat het voor het informatiebegrip van mensen met een verstandelijke beperking belangrijk is om informatie te aan te passen aan de individuele situatie en informatiebehoeften (ook wel: 'tailoring'), blijkt ook uit internationaal onderzoek (Chinn, 2017). Dit geldt overigens voor veel meer mensen: medicijninformatie die aangepast is aan iemands individuele situatie wordt over het algemeen meer door mensen gewaardeerd (Dickinson, 2013). In de situatie van mensen met een verstandelijke beperking lijkt dit echter extra van belang, onder andere vanwege het aanzienlijke verschil in cognitieve skills en leesvaardigheid tussen verschillende mensen met een verstandelijke beperking (Chinn, 2017). In een studie waarbij aan mensen met een verstandelijke beperking een simpele tekst werd voorgelegd waar wel of geen symbolen aan waren toegevoegd, bleek dat het begrip van de participanten sterk afhankelijk was van individueel taalbegrip en eerdere ervaring met symbolen (Poncelas, 2007). Voor het bevorderen van het begrip van medicijninformatie blijft daarom een belangrijke rol weggelegd voor de apotheker, arts, begeleider of naaste die mondeling informatie geeft over de medicijnen: het is belangrijk dat zij hun informatievoorziening goed aanpassen aan de informatiebehoeften en leefwereld van het individu.

Dat medicijninformatie goed begrepen wordt, blijft van groot belang, zeker voor mensen met een verstandelijke beperking. Het is voor hen vaak lastiger om hun medicijngebruik zelfstandig te organiseren dan het voor anderen kan zijn (Hefti, et al. 2016). Daarbij lijkt ook een rol weggelegd voor mantelzorgers of zorgverleners die aan huis komen. Zij kunnen hier begeleiding bij bieden. Toch is het ook belangrijk dat mensen zelf weten wat kan en vooral wat niet kan met de medicijnen.

Het niet goed gebruiken van medicijnen kan grote gevolgen hebben, zoals een negatieve invloed op de klachten, het ziekteverloop en de gezondheid van de patiënt. Hierbij kunnen de gevolgen voor mensen met een verstandelijke beperking extra groot zijn: mensen met een verstandelijke beperking hebben gemiddeld een minder goede gezondheid en gebruiken gemiddeld meer medicijnen dan de algemene bevolking (Nurminen et al. 2023).

Conclusie

Veel mensen met een lichte of matige verstandelijke beperking hebben moeite met het goed interpreteren van pictogrammen over medicijngebruik. De pictogrammen dienen daarom niet zelfstandig (zonder begeleidende tekst) gebruikt te worden, maar kunnen wel dienen als ondersteuning. Om de pictogrammen als ondersteuning in te zetten, moeten zorgverleners en naasten toelichting bieden en kijken of iemand de informatie begrijpt.

Over het onderzoek

Het Nivel Panel Samen Leven bestaat uit ongeveer 700 leden van 18 jaar of ouder (Zonneveld, 2025). Onder hen zijn mensen met een lichte of matige verstandelijke beperking, en hun naasten. Voor dit onderzoek is gebruik gemaakt van de tweejaarlijkse interviews met mensen met een verstandelijke beperking, als onderdeel van het Nivel Panel Samen Leven. Getrainde interviewers namen de interviews af. Er kwamen verschillende onderwerpen aan bod op het gebied van maatschappelijke participatie en zorg. De vragen over medicijngebruik, -informatie en het begrip van de pictogrammen waren hier onderdeel van. Omdat dit niet het hoofddoel was van de interviews, is een representatieve selectie van de pictogrammen gemaakt voor in de interviews (twee makkelijke, twee moeilijke). Wanneer het deelnemers bij een vraag niet lukte om antwoord te geven, is dit gescoord als 'lukt niet' en geanalyseerd als missing. Als deelnemers niet meer verder wilden met het interview of het hen niet herhaaldelijk niet goed lukte om een antwoord te geven op de vragen, werd het interview afgebroken. In totaal zijn 260 panelleden geïnterviewd, waarvan twee interviews afgebroken werden. De data van de overgebleven 258 panelleden zijn geanalyseerd op medicijngebruik en informatie(begrip). De antwoorden op de vragen over de betekenis van de pictogrammen zijn door twee codeurs onafhankelijk gecodeerd op een driepunts-schaal: correct, niet correct of bijna correct (betekenis klopt min of meer, maar er mist nog een klein stukje informatie). Twijfelgevallen zijn besproken met een derde, ervaren codeur. De bijna correcte antwoorden zijn later meegerekend als correcte antwoorden, omdat deze qua strekking voldoende overeenkwamen met de betekenis. Een kwalitatieve, thematische analyse is uitgevoerd door een vierde, ervaren codeur. Om de relatie tussen medicijngebruik en pictogrambegrip te analyseren is gebruik gemaakt van een eenzijdige Mann-Whitney U test in Stata (hypothese: panelleden die zelf medicijnen gebruiken, hebben een hoger gemiddeld begrip van de pictogrammen). Er is gebruik gemaakt van een non-parametrische toets gezien de steekproef niet normaal verdeeld bleek. De assumptie voor gelijke varianties is bekeken met een t-test (*sdtest*), hieraan bleken de groepen te voldoen.

Over het Nivel

Het Nivel levert de kennis om de gezondheidszorg in Nederland beter te maken. Dat doen we met hoogwaardig, betrouwbaar en onafhankelijk wetenschappelijk onderzoek naar thema's met een groot maatschappelijk belang. 'Kennis voor betere zorg' is onze missie. Alle onderzoeken publiceert het Nivel openbaar. U vindt deze publicatie en alle andere Nivel-publicaties op www.nivel.nl/publicaties.

Meer weten

Meer informatie over de ontwikkelde pictogrammen: ga naar [Eén pictogrammenset voor begrijpelijker medicijninformatie | College ter Beoordeling van Geneesmiddelen](#).

Titelgegevens van deze publicatie

De gegevens uit deze publicatie mogen met de volgende bronvermelding worden gebruikt:

Water, L., van de, Vervloet, M., Fotovat Niya, F., Saffar, M., Zonneveld, E., Dijk, L., van. Hoe mensen met een verstandelijke beperking medicijnpictogrammen interpreteren. Nivel Panel Samen Leven. Utrecht: Nivel, 2026

Literatuur

Beusekom, M. M. van. (2017). Pharmaceutical pictograms for low-literate medication users. URL: <https://hdl.handle.net/1887/49787>

Chinn, D., & Homeyard, C. (2017). Easy read and accessible information for people with intellectual disabilities: Is it worth it? A meta-narrative literature review. *Health Expectations*, 20(6), 1189-1200.

College ter Beoordeling van Geneesmiddelen (CBG). (2025) Eén pictogrammen set voor begrijpelijker medicijninformatie, 12 februari 2025. URL: [Medicijnpictogrammen | College ter Beoordeling van Geneesmiddelen](#)

Dickinson, R., Hamrosi, K., Knapp, P., Aslani, P., Sowter, J., Krass, I., & Raynor, D. K. (2013). Suits you? A qualitative study exploring preferences regarding the tailoring of consumer medicines information. *The International journal of pharmacy practice*, 21(4), 207–215. <https://doi.org/10.1111/j.2042-7174.2012.00252.x>

Dowse R, Ehlers MS. (1998) Pictograms in pharmacy. *Int J Pharm Pract.* 6(2):109-18.

Dowse R, Ehlers M. (2005) Medicine labels incorporating pictograms: do they influence understanding and adherence? *Patient Educ Couns.* 58(1):63–70.

Hefti E, Stover M. (2016) Factors affecting adherence in patients with intellectual disabilities. *Pharmacy Times*. 7 november 2016, URL:

Houts PS, Witmer JT, Egeth HE, Loscalzo MJ, Zabora JR. Using pictographs to enhance recall of spoken medical instructions II. *Patient Educ Couns.* 2001;43(3):231-42.

Mansoor LE, Dowse R. (2003) Effect of pictograms on readability of patient information materials. *Ann Pharmacother.* 37(7-8):1003-9. 12.

Morrow, D. G., Hier, C. M., Menard, W. E., & Leirer, V. O. (1998). Icons improve older and younger adults' comprehension of medication information. *The Journals of Gerontology Series B: Psychological Sciences and Social Sciences*, 53(4), P240-P254.

Nurminen F, Rättö H, Arvio M, Teittinen A, Vesala HT, Saastamoinen L. Medicine use in people with intellectual disabilities: a Finnish nationwide register study. *J Intellect Disabil Res.* 2023;67(12):1291– 1305. doi:10.1111/jir.12988

Pharos. (2025). Pictogrammen op medicijninformatie kunnen helpen bij goed gebruik, 16 februari 2025. URL: [Pictogrammen op medicijninformatie kunnen helpen bij goed gebruik - Pharos](#)

Poncelas, A., & Murphy, G. (2007). Accessible information for people with intellectual disabilities: do symbols really help?. *Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities*, 20(5), 466-474.

Zonneveld, E. (2025) Over het Nivel Panel Samen Leven, laatst gewijzigd op 05-12-2025. URL: <https://www.nivel.nl/nl/panels-en-registraties/nivel-panel-samen-leven/over-het-panel>